

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
ส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG

Enhancing the Efficiency of the Value Chain for Buckwheat-Based
Local Liquor of the Ban Na Kok Agricultural Promotion Community
Enterprise within the BCG Economic Model

กัลยา พงสะพัง¹ กัญญณพัชญ์ ดวงแก้ว² ธัญทิพย์ ศิริพรอัครชัย³ ณัฐพันธ์ ปัญญโรจน์⁴

สิทธิบูรณ์ ศิริพรอัครชัย⁵ บรรจง อุบแก้ว⁶ และณัฐกร ไชยแสน⁷

Kanlaya Pongsapang¹, Kannaphat Duangkaew², Thunyatip Siripornakarachai³,

Nattapan Panyaroj⁴, Sittiboon Siripornakarachai⁵, Bunjong Oupkaew⁶

and Natthakorn Chaiyasaen⁷

¹⁻² อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

³⁻⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

⁶ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

⁷ อาจารย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

¹⁻² Lecturer, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Nan.

³⁻⁴ Assistant Professor, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Nan.

⁵ Assistant Professor, Faculty of Engineering, Rajamangala University of Technology Lanna Nan.

⁶ Assistant Professor, Faculty of Science and Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Lanna.

⁷ Lecturer, Faculty of Science and Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Lanna Nan.

E-mail: kanlaya_p@rmutl.ac.th¹, duangsamorn.d@rmutl.ac.th², kung_do@hotmail.com³, nattapanpanyaroj@gmail.com⁴,
boontisit@hotmail.com⁵, landscape@rmutl.ac.th⁶, natthakorn_c@rmutl.ac.th⁷

Received: Nov. 16,2025; Revised: Dec. 30,2025; Accepted: Jan. 19,2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดการห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก จังหวัดน่าน 2) ระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่คุณค่า และ 3) เสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการระดมความคิดเห็นและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่าทั้งหมด จำนวน 55 คน ประกอบด้วยสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย ผู้บริโภค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบประชากรทั้งหมด วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตโดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก คิดเป็นร้อยละ 89.16 โดยด้านการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจ BCG และความยั่งยืนมีค่าประสิทธิภาพสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.97 2) จุดแข็งสำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การมีกลไกความร่วมมือกับผู้จัดหาวัตถุดิบ ผู้ซื้อ และหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงการจัดการวัตถุดิบและกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ขณะที่จุดอ่อนสำคัญ ได้แก่

การขาดความรู้ด้านการตลาด การควบคุมต้นทุน และการพัฒนาการแปรรูปอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มยังมีโอกาสจากแนวโน้มการเติบโตของตลาดสุราพื้นบ้าน และการสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน แม้ต้องเผชิญกับอุปสรรคจากการแข่งขันกับผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีอยู่เดิมในตลาด 3) แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ได้แก่ การส่งเสริมองค์ความรู้และเครื่องมือในการแปรรูปเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพ พร้อมพัฒนาผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เป็นคาร์บอนต่ำเพื่อสร้างความแตกต่างทางการตลาด ซึ่งจะสามารถเสริมสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและเพิ่มศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : ห่วงโซ่คุณค่า เศรษฐกิจ BCG วิสาหกิจชุมชน สุราพื้นบ้านจากเมล็ดข้าว

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the value chain management process of local spirits produced from buckwheat by the Ban Na Kok Agricultural Occupation Promotion Enterprise, Nan Province; 2) to identify strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT) in each stage of the value chain; and 3) to propose guidelines for enhancing value chain efficiency under the Bio-Circular-Green (BCG) Economy model. This study employed a mixed-methods research design. Qualitative data were collected through focus group discussions and participant observation, with 12 key informants selected through purposive sampling. Quantitative data were obtained via questionnaires administered to 55 stakeholders across the entire value chain—including community enterprise members, community leaders, processors, distributors, consumers, and relevant agencies—selected using total population sampling. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics, specifically mean and percentage. The research findings revealed that 1) The overall efficiency of the buckwheat-based local spirit value chain was at a very high level (89.16%), with the application of BCG Economy and sustainability concepts achieving the highest efficiency rating (94.97%). 2) Key strengths included strong collaborative mechanisms with raw material suppliers, buyers, and government agencies, along with raw material and production management that prioritizes sustainable biological resource utilization. Significant weaknesses were identified as a lack of marketing expertise, cost control issues, and the need for continuous processing development. However, the group benefits from growth opportunities in the local spirit market and the distinct identity of community products, despite facing competition from established large-scale producers. 3) Guidelines for enhancing efficiency under the BCG Economy model involve promoting knowledge and providing processing tools to elevate quality standards. Furthermore, developing low-carbon local identity products is recommended to differentiate the brand in the market, thereby strengthening competitive advantage and fostering the sustainable potential of the community enterprise.

Keywords: Value Chain, BCG Economy, Community Enterprise, Buckwheat-Base Local Liquor

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) มิติที่ 1 ภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย หมายความว่า 1 ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยมีเป้าหมายที่ 3 ด้านการเพิ่มศักยภาพและบทบาทของผู้ประกอบการเกษตรในฐานะหุ้นส่วนเศรษฐกิจของห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับส่วนแบ่งประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) แผนระดับที่ 1 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการพัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกรเพื่อเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และด้านการสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขัน โดยการพัฒนาโครงสร้างธุรกิจเกษตร เน้นเกษตรคุณภาพสูงที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพิ่มผลิตภาพทั้งเชิงปริมาณ มูลค่าและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความรู้ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แนวคิดเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) จึงได้รับการผลักดันในนโยบายระดับชาติ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการเกษตรในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ประชาชนในตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ส่วนใหญ่ทำนาได้เพียงปีละครั้งเนื่องจากขาดระบบชลประทาน ส่งผลให้ต้องไปรับจ้างนอกพื้นที่ในช่วงนอกฤดูการ ภายใต้บริบทดังกล่าว วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน จึงเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจ BCG มาประยุกต์ใช้ โดยมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก “บัวตอง” ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจทางเลือกที่มีศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ เหมาะสมกับพื้นที่สูง และสามารถต่อยอดสู่การแปรรูปเป็นสุราพื้นบ้านเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นรายได้เสริมในท้องถิ่น โดยเฉพาะหลังสถานการณ์โควิด-19 ที่กระทบต่อรายได้ครัวเรือน

การผลิตสุราพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มสูงจากสินค้าเกษตร แต่ในขณะเดียวกันต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตผลิตที่กรมสรรพสามิตกำหนดเพื่อให้สามารถจำหน่ายในตลาดระดับประเทศได้อย่างถูกต้อง รวมถึงมาตรฐานความปลอดภัย การควบคุมคุณภาพ โครงสร้างภาษีและค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชน โดยต้นทุนรวมสุทธิของการผลิตสุรากลั่นชุมชน 40 ดีกรี (ขนาด 0.63 ลิตร) เท่ากับ 64.07 บาทต่อขวด (กรมสรรพสามิต, 2560) เมื่อเปรียบเทียบกับราคาขายปลีกที่คาดการณ์ไว้ที่ 300 บาทต่อขวด จะพบว่ามีส่วนต่างกำไรคิดเป็น 233 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งตัวเลขนี้สะท้อนว่าผลิตภัณฑ์สุราจากเมล็ดบัวตองสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้มหาศาลเมื่อเทียบกับการขายเมล็ดพันธุ์สดที่ราคาเพียง 40 บาทต่อกิโลกรัม การที่กลุ่มจะมีผลกำไรตามที่คาดการณ์และอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ตัวแปร "การเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่อุปทาน" เข้ามาจัดการในกระบวนการที่สำคัญไม่ว่าจะเป็น การจัดการต้นทุนคงที่และภาษี การจัดการวัตถุดิบอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกิจกรรมในทุกขั้นตอนเพื่อสร้าง "ส่วนต่างกำไร" (Margin) ให้สูงสุด ดังนั้นการพัฒนาสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัวตองจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะกระบวนการผลิตเพียงขั้นตอนเดียว แต่จำเป็นต้องมองภาพรวมของการดำเนินงานตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การแปรรูป การจัดจำหน่าย การตลาดและบริการ รวมถึงกิจกรรมสนับสนุนด้านทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี และโครงสร้างการบริหาร เมื่อบูรณาการร่วมกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่าง “บัวตอง” มาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนการวิเคราะห์ SWOT จะช่วยให้กลุ่มกำหนดกลยุทธ์ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของตลาดสุราพื้นบ้านที่มีแนวโน้มเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 2 – 3 ต่อปี ได้แม่นยำขึ้น (วรรณ ยงพิศาลภพ, 2565)

ทั้งนี้งานวิจัยก่อนหน้ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิด Value Chain ของ Porter เข้ากับโมเดลเศรษฐกิจ BCG ในผลิตภัณฑ์สุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัวตองโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาการจัดการ

ห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพบ้านนาออก จังหวัดน่าน เพื่อทำความเข้าใจการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ระบุปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG อันจะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันในระดับประเทศได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก จังหวัดน่าน
2. เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่คุณค่า
3. เพื่อเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain)

Porter (1985) กล่าวว่า ห่วงโซ่คุณค่าเป็นกระบวนการที่ทุกกิจกรรมในองค์กรมีส่วนเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกิจกรรมหลัก (Primary Activities) และกิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) กิจกรรมหลักประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่ โลจิสติกส์ขาเข้า (Inbound Logistics), การปฏิบัติการ (Operations), โลจิสติกส์ขาออก (Outbound Logistics), การตลาดและการขาย (Marketing and Sales), และการบริการ (Service) ในส่วนของกิจกรรมสนับสนุนจะช่วยส่งเสริมกิจกรรมหลัก โดยประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานของกลุ่ม, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, การพัฒนาเทคโนโลยี และการจัดซื้อจัดจ้าง แนวคิดนี้ใช้เพื่อวิเคราะห์การเพิ่มมูลค่าในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งมีการประยุกต์ใช้ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่านการปรับปรุงกระบวนการภายในองค์กร

แนวคิดห่วงโซ่คุณค่าของ Porter ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตลอดกระบวนการผลิตสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การแปรรูป การจัดจำหน่าย การตลาดและการบริการ รวมถึงกิจกรรมสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่คุณค่า ผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่า ทั้งในด้านมาตรฐานความปลอดภัย การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และข้อจำกัดด้านการตลาด ต้นทุน และนวัตกรรม อันเป็นฐานสำคัญในการเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG

แนวคิดเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy Model)

โมเดลเศรษฐกิจ BCG เป็นกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจที่ประเทศไทยพัฒนาขึ้น มีผู้ผลักดันสำคัญคือ ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนผ่านการบูรณาการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพโดยบูรณาการเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนและทั่วถึง (สำนักงานนโยบายวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2564) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่าควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าจากการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) มุ่งเน้นการคงคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้นานที่สุด ส่งเสริมการใช้ซ้ำ สร้างของเสียในปริมาณที่ต่ำที่สุด และให้ความสำคัญกับการจัดการของเสียจากการผลิตและบริโภค โดยนำวัตถุดิบที่ผ่านการผลิตและบริโภคแล้วเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่

เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล โดยคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมและการใช้พลังงานสะอาด

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจ BCG เป็นกรอบแนวคิดที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะในมิติการจัดสรรทรัพยากรชีวภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด การลดของเสียสะสมในกระบวนการผลิต และการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม งานวิจัยฉบับนี้จึงนำหลักการ BCG มาบูรณาการเพื่อประเมินการจัดการห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัวควี โดยมุ่งวิเคราะห์ความสอดคล้องของกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ตลอดจนประเมินอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าวที่มีต่อประสิทธิภาพและการสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

แนวคิด SWOT Analysis

SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยจะช่วยให้สามารถระบุ จุดแข็ง (Strengths), จุดอ่อน (Weaknesses), โอกาส (Opportunities) และ อุปสรรค (Threats) ที่องค์กรต้องเผชิญ เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (Humphrey, 2005) ทั้งนี้การวิเคราะห์ SWOT จะช่วยให้สามารถวางกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าและพิจารณาถึงโอกาสทางการตลาด รวมถึงความสามารถในการแข่งขันที่จะสามารถพัฒนาได้จากการบูรณาการโมเดลต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร (Porter, 1985)

การวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เห็นภาพรวมของปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยการพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญต่อการวางแผนและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ งานวิจัยนี้นำการวิเคราะห์ SWOT มาใช้เพื่อวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัวควีในแต่ละขั้นตอน ทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมสนับสนุน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

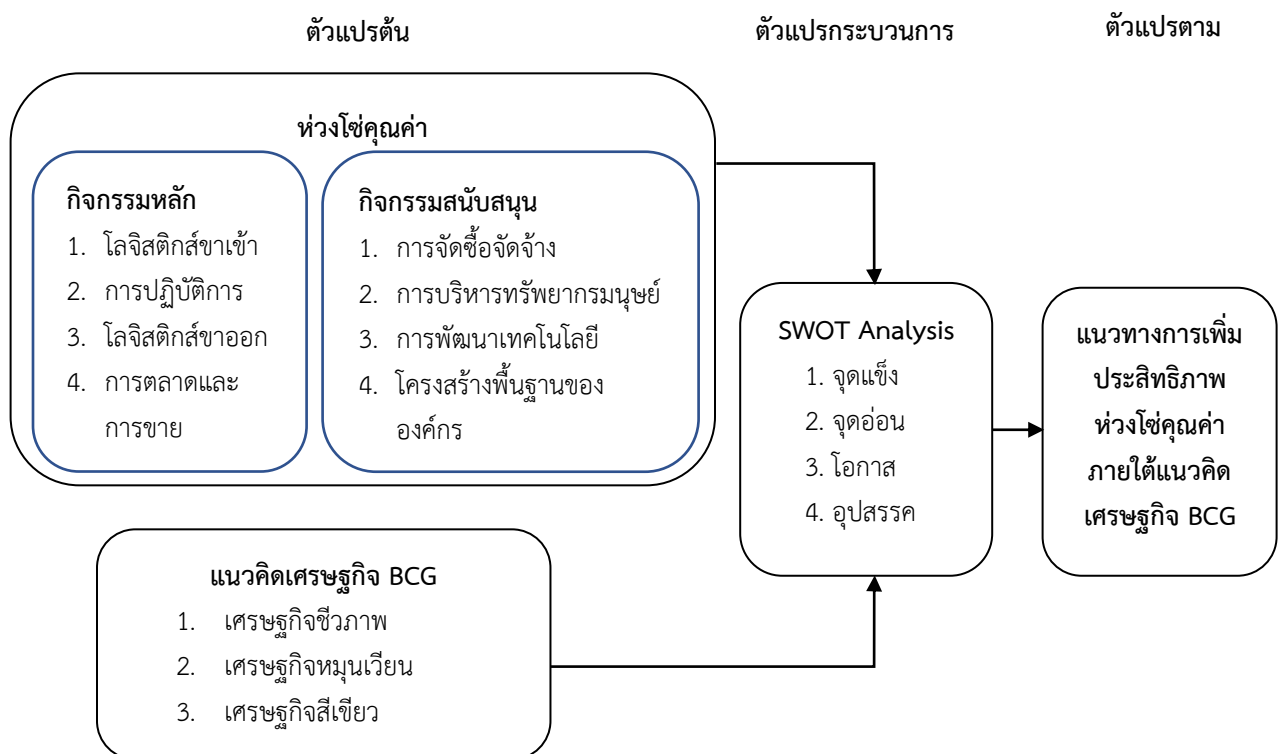
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นระบบเป็นพื้นฐานสำคัญของการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยคงศักดิ์ ดุ้ยสืบ และกนกวรรณ เวชกามา (2566) ชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการต้องครอบคลุมตั้งแต่การปลูกในระบบนิเวศที่เหมาะสม ไปจนถึงการรวมกลุ่มวิสาหกิจเพื่อแปรรูป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญญาพร ดวงสา และคณะ (2568) ที่ระบุว่าการพัฒนาสุรากลั่นชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการจัดการธุรกิจต้นน้ำผ่านการคัดสรรวัตถุดิบที่มีคุณภาพ และการจัดการปลายน้ำด้วยการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสู่ผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม นิรันดร์เกียรติ ลีวคุณูปการ (2565) ได้ให้ข้อสังเกตถึงอุปสรรคสำคัญในวิสาหกิจชุมชนว่า มักประสบปัญหาต้นน้ำในด้านปริมาณวัตถุดิบที่จำกัดและความไม่ต่อเนื่องของศักยภาพการผลิตเชิงพาณิชย์ และคู่แข่งที่มีความพร้อมด้านการตลาดที่มากกว่า ซึ่งเป็นจุดที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการแก้ไข ในมิติของการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) งานวิจัยหลายฉบับมุ่งเน้นไปที่การนำนวัตกรรมมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความสูญเสีย โดยจุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการวัตถุดิบเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิต (Zero Waste) เช่น การนำเปลือกกาแฟมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและอาหาร ซึ่งสะท้อนการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ชัดเจน เช่นเดียวกับการศึกษาของ คงศักดิ์ ดุ้ยสืบ และกนกวรรณ เวชกามา (2566) ที่เน้นการนำของเสียจากการแปรรูปกลับมาเป็นปุ๋ยชีวภาพบำรุงดิน นอกจากนี้ นวัตกรรมทางเทคนิค เช่น เครื่องเก็บเกี่ยวขนาดเล็ก ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการก้าวข้ามขีดจำกัดด้านแรงงานและพื้นที่ภูเขา จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) ซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ปลูกพืชอัตลักษณ์ในหลายชุมชน หัวใจสำคัญของการสร้างความแตกต่างในตลาดปัจจุบันคือการเปลี่ยนสินค้าให้เป็น "สินค้าวัฒนธรรม" โดย บุญญาพร ดวงสา และคณะ (2568)

เสนอกลยุทธ์การทำ "โรงเหล้าให้เป็นเรื่องเล่า" ผ่านการสืบสานภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2565) ที่ระบุว่าการพัฒนาสุรากลั่นชุมชนมีได้ มุ่งเน้นเพียงมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการยกระดับทรัพยากรชีวภาพในการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับ มาตรฐานความปลอดภัยและเชื่อมโยงกับตลาดอย่างยั่งยืนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) การสร้างประสบการณ์ให้ผู้บริโภคผ่านเรื่องราวและบรรพบุรุษที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วย เสริมสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่มูลค่าในระยะยาวภายใต้กรอบเศรษฐกิจสีเขียว (จุฑาธิป ประดิพัทธ์ธณม และคณะ, 2565)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม โดยใช้แนวคิดและทฤษฎี ห่วงโซ่มูลค่า (Porter, 1985) การวิเคราะห์สวอต (Humphrey, 2005) และแนวคิดเศรษฐกิจ BCG (สำนักงานนโยบาย วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2564) ร่วมกับการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห่วงโซ่มูลค่าของผลิตภัณฑ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2565 – 2568 จึงสามารถพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย แสดงดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยแบ่งออกเป็นสามองค์ประกอบ ได้แก่ ตัวแปรต้น ตัวแปรกระบวนการ และตัวแปรตาม โดยมุ่งอธิบายกระบวนการสร้างมูลค่าและการเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่มูลค่าอย่างเป็นระบบ ตัวแปรต้นประกอบด้วย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่มูลค่าทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมสนับสนุน ซึ่งนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG เพื่อทำความเข้าใจการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของระบบอย่างเป็นองค์รวม ตัวแปรกระบวนการคือการวิเคราะห์จุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่คุณค่า ส่วนตัวแปรตาม คือ **แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG** ซึ่งพัฒนาจากการเชื่อมโยงกรอบแนวคิดทางทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์แนวทางดังกล่าวได้มาจากการประเมินด้วยแบบสอบถามที่ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม การผลิตและการแปรรูป การตลาดและการจัดจำหน่าย การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ตลอดจนการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจ BCG และความยั่งยืน อันนำไปสู่ข้อเสนอเชิงแนวทางที่เอื้อต่อการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้กิจกรรมระดมความคิดเห็น และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาในห่วงโซ่คุณค่า และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อประเมินประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา โดยยึดหลักเกณฑ์ตามปฏิญญาเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และแนวทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดี (The International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice หรือ ICH-GCP) เลขที่เอกสาร RMUTL-IRB 121/2025

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต จำนวน 55 คน ประกอบด้วย สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก จำนวน 20 คน ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลบ่อเกลือใต้ จำนวน 5 คน ตัวแทนผู้ประกอบการเมล็ดบักวีตเป็นสุราพื้นบ้าน จำนวน 4 คน ตัวแทนผู้จำหน่ายสุราพื้นบ้าน จำนวน 8 คน ตัวแทนผู้บริโภค จำนวน 10 คน และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Total Population Sampling ซึ่งเป็นการเลือกศึกษาประชากรทั้งหมดในกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่างย่อยออกมา เนื่องจากขนาดของประชากรมีจำนวนไม่มากและสามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด วิธีการนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และสะท้อนความคิดเห็นของสมาชิกทุกคนในกลุ่มได้อย่างแท้จริง

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากฐานประชากรทั้งหมดข้างต้น จำนวน 12 ท่าน เพื่อทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเกณฑ์การคัดเลือกคือเป็นผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจหรือมีประสบการณ์ตรงในแต่ละกระบวนการของห่วงโซ่คุณค่ากลุ่มละ 2 ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมและเกิดการอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการแม่นยำและน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยแบ่งเครื่องมือเป็น 2 ส่วนตามลักษณะของข้อมูล คือ

1. ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงานในห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต

โดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ และ (3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ตอบแบบสอบถาม ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้จริง ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการห่วงโซ่คุณค่าและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและถ้อยคำ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อทดสอบความสอดคล้องภายในของแต่ละมิติของแบบสอบถาม ซึ่งผลการคำนวณพบว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.88 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ของ Nunnally (1978) ที่กำหนดว่าค่าความเชื่อมั่นที่เหมาะสม ควรมากกว่าหรือเท่ากับ 0.80 แสดงว่าแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความน่าเชื่อถือและมีความสอดคล้องภายในที่ดี เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็น (Focus Group Discussion) และ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลผ่านแบบบันทึกการสังเกตและบันทึกภาคสนาม เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครบถ้วนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกมิติของห่วงโซ่คุณค่า โดยมีขั้นตอนและวิธีการโดยละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Collection) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก จังหวัดน่าน โดยการระดมความคิดเห็น (Focus Group Discussion) จากการดำเนินกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน โดยใช้ประเด็นสนทนาปลายเปิด (Open-ended Questions) มุ่งเน้นการสะท้อนมุมมองด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรคในแต่ละกระบวนการของห่วงโซ่คุณค่า พร้อมทั้งจดบันทึกประเด็นสำคัญและบันทึกเสียงเพื่อนำมาสังเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งนักวิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์กระบวนการผลิตสุราพื้นบ้านตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ (การรับวัตถุดิบ การกลั่น การบรรจุภัณฑ์ และการจำหน่าย) โดยบันทึกพฤติกรรมกลุ่มและกระบวนการทำงานจริงลงในแบบบันทึกการสังเกต เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

รูปที่ 2 กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในแต่ละกิจกรรมของห่วงโซ่มูลค่า และนำผลลัพธ์ที่ได้ไปพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบสอบถามสำหรับขั้นตอนถัดไป

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Collection) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงานในห่วงโซ่มูลค่า โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่มูลค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัววัด เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและเข้าใจบริบทของพื้นที่ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ประสานกับประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก เพื่อเข้าชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการรักษาความลับของข้อมูลแก่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองเพื่อให้สามารถตอบข้อซักถามในประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างสงสัยได้ทันที และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ในแบบสอบถามทุกฉบับก่อนนำไปลงรหัสข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ผลด้วยสถิติเชิงพรรณนาต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์กระบวนการในแต่ละขั้นของห่วงโซ่มูลค่า และใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์และหาแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่มูลค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก โดยใช้วิธีการพรรณนาในการนำเสนอผลการศึกษา

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ แบบสอบถามส่วนที่ 2 แบบประเมินประสิทธิภาพห่วงโซ่มูลค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัววัด ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ใช้เกณฑ์การประเมินผล ดังนี้ 80–100% หมายถึง ประสิทธิภาพสูงมาก 60–79% หมายถึง ประสิทธิภาพดี 40–59% หมายถึง ประสิทธิภาพปานกลาง/ควรปรับปรุง และน้อยกว่า 40% หมายถึง ประสิทธิภาพต่ำ/ต้องมีการปรับปรุงเร่งด่วน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษากระบวนการจัดการห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต พบว่า

กิจกรรมหลัก (Primary Activities)

1. โลจิสติกส์ขาเข้า มีวัตถุดิบหลัก คือ เมล็ดบักวีตจากสมาชิกกลุ่มมีผลผลิตเฉลี่ยเพียงพอต่อการแปรรูป ทำให้ด้านวัตถุดิบมีความพร้อมต่อการผลิตสุราพื้นบ้าน “...ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ได้มาส่งเสริมให้ปลูกบักวีตในหลายหมู่บ้าน แต่บ้านนาออกเป็นพื้นที่เดียวในอำเภอบ่อเกลือที่ปลูกได้ดี ทำให้เรามีวัตถุดิบเพียงพอในการทำสุราพื้นบ้าน และมีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยรับซื้อในราคาที่แน่นอน ทำให้กลุ่มไม่ต้องกังวลเรื่องวัตถุดิบ..” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1)

2. การปฏิบัติการ กลุ่มมีประสบการณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์อื่นอยู่แล้ว และการผลิตสุราผ่านโรงกลั่นที่ได้มาตรฐานช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ แต่ยังคงต้องพัฒนาความรู้ด้านเทคนิคและการควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ “...สุราพื้นบ้านถ้าทำให้ได้มาตรฐานราคาจะสูงกว่าผลิตภัณฑ์แปรรูปทั่วไป แต่กลุ่มยังต้องเรียนรู้และพัฒนาเทคนิคเฉพาะด้านอีกมาก..” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 11)

3. โลจิสติกส์ขาออก ช่องทางจำหน่ายเดิมของผลิตภัณฑ์บักวีตมีจำกัด และยังขาดอัตลักษณ์ด้านผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ “...ถ้าสร้างเรื่องราวของชุมชนกับบักวีตให้ลูกค้าได้รับรู้ น่าจะช่วยให้ขายง่ายขึ้น แม้ช่องทางจะยังไม่มาก...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4)

4. การตลาดและการขาย ตลาดสุรามีการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 2 - 3 ต่อปี แต่กลุ่มยังขาดความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และการสื่อสารการตลาด “...ตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังโตต่อเนื่อง แต่ผู้ผลิตรายใหญ่มีสินค้าราคาถูกออกมาเยอะ ทำให้รายย่อยแข่งขันยาก...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 12)

5. บริการ แม้ยังไม่มีบริการหลังการขาย แต่การผลิตที่ได้มาตรฐานจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและพัฒนาบริการในอนาคตได้กิจกรรมสนับสนุน (Support Activities)

6. การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดหาวัตถุดิบหลักมีความสม่ำเสมอ แต่การแปรรูปเป็นสุราพื้นบ้านอาจต้องมีการจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ และปัจจัยการผลิตเฉพาะทาง

7. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ยังขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบก่อนการกลั่น และการบริหารธุรกิจโดยรวม “...สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ยังขาดความรู้ด้านบัญชีและการบริหารธุรกิจ แต่ก็มีความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการเป็นระยะ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3)

8. การพัฒนาเทคโนโลยี ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากสถาบันการศึกษา ช่วยยกระดับกระบวนการผลิตและการควบคุมคุณภาพ

9. โครงสร้างพื้นฐานของกลุ่ม ยังจำเป็นต้องพัฒนาความรู้ด้านการบริหารธุรกิจ การวางแผนองค์กร และระบบบัญชี-การเงินให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่คุณค่า สามารถจำแนกประเด็นสำคัญตามองค์ประกอบของห่วงโซ่คุณค่า ได้ดังนี้

กิจกรรมหลัก (Primary Activities)

จุดแข็ง กระบวนการโลจิสติกส์ขาเข้า มีความโดดเด่นเนื่องจากมีแหล่งวัตถุดิบคุณภาพในพื้นที่ ปริมาณเพียงพอและมีระบบประกันราคาที่ชัดเจน ส่วนในด้านการบริการ มีความปลอดภัยสูงเนื่องจากผลิตผ่านโรงกลั่นมาตรฐาน ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น

จุดอ่อน ในส่วนการปฏิบัติการและโลจิสติกส์ขาออก ยังขาดทักษะเทคนิคการผลิตเฉพาะด้าน และผลิตภัณฑ์เดิมยังขาดเอกลักษณ์ที่โดดเด่น รวมถึงมีช่องทางการจำหน่ายที่จำกัด

โอกาส ตลาดสุราพื้นบ้านมีแนวโน้มเติบโตต่อเนื่องร้อยละ 2-3 ต่อปี ซึ่งเป็นโอกาสในการสร้างส่วนต่างกำไรที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์เดิม (คูกี้และชา)

อุปสรรค ต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงจากผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีต้นทุนต่ำกว่าและมีการออกผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมสนับสนุน (Support Activities)

จุดแข็ง โครงสร้างพื้นฐานของกลุ่ม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่มอย่างชัดเจน และมีระบบการหาวัตถุดิบที่สม่ำเสมอ

จุดอ่อน การบริหารทรัพยากรมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐานด้านการเงิน ยังเป็นปัญหาหลัก โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ขาดทักษะด้านบัญชี การบริหารธุรกิจ และการวางแผนธุรกิจระยะยาว

โอกาส การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากสถาบันการศึกษาและงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐเป็นตัวเร่งสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการผลิต

อุปสรรค ภาวะความผันผวนของแรงงานเกษตรนอกฤดูกาล และข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดหาเทคโนโลยีขั้นสูงด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 62.00 อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 62.00 ตำแหน่งในห่วงโซ่คุณค่าคือผู้ผลิตเมล็ดบักวีต จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 มีความเกี่ยวข้องกับเมล็ดบักวีตมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00

ผลการประเมินประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีต

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ
การบริหารจัดการภายในกลุ่ม (Internal Management)		
1. กลุ่มมีการวางแผนการผลิตและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	4.60	18.40
2. การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบภายในกลุ่มชัดเจน	4.45	17.82
3. กลุ่มมีระบบควบคุมต้นทุนและบันทึกบัญชีที่เหมาะสม	3.89	15.56
4. การตัดสินใจในกลุ่มมีการยอมรับและมีส่วนร่วมจากสมาชิก	4.29	17.16
5. กลุ่มมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ	4.25	17.02
ค่าเฉลี่ย	4.30	85.96
การผลิตและการแปรรูป (Production and Processing)		
6. กระบวนการผลิตมีมาตรฐานด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย	4.80	19.20
7. การคัดเลือกวัตถุดิบมีคุณภาพสม่ำเสมอ	4.09	16.36
8. การแปรรูปมีขั้นตอนที่ได้รับการควบคุมและมีคุณภาพ	4.29	17.16
9. กลุ่มมีการพัฒนาสูตร/เทคนิคการแปรรูปอย่างต่อเนื่อง	3.96	15.85
10. มีการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ก่อนออกจำหน่าย	4.58	18.33
ค่าเฉลี่ย	4.35	86.91

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ
การตลาดและการจัดจำหน่าย (Marketing and Distribution)		
11. กลุ่มมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจน (Customer Segmentation)	4.51	18.04
12. มีช่องทางการจำหน่ายหลายช่องทาง	3.98	15.93
13. กลุ่มมีแผนการสื่อสารการตลาดและการสร้างแบรนด์ที่ชัดเจน	3.87	15.49
14. ผลิตภัณฑ์มีบรรจุภัณฑ์และฉลากที่สื่อคุณค่าและความปลอดภัยได้ดี	4.36	17.45
15. มีกลไกรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริโภคและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ตามความต้องการ	4.47	17.89
ค่าเฉลี่ย	4.24	84.80
การสนับสนุนจากเครือข่ายและภาคี (Network and Support)		
16. กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านเทคนิคจากหน่วยงานภายนอกที่หลากหลาย	4.80	24.00
17. มีกลไกความร่วมมือกับผู้จัดหาวัตถุดิบ ผู้ซื้อ หน่วยงานราชการ	4.87	24.36
18. กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน/งบประมาณหรือแหล่งทุนที่เหมาะสม	4.44	22.18
19. มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ๆ	4.44	22.18
ค่าเฉลี่ย	4.64	92.73
การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจ BCG และความยั่งยืน (BCG and Sustainability)		
20. การจัดการวัตถุดิบและกระบวนการผลิตคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน	4.80	16.00
21. มีกระบวนการจัดการของเสียและการหมุนเวียนทรัพยากร (Circular)	4.73	15.76
22. การผลิตคำนึงถึงการประหยัดพลังงานและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	4.75	15.82
23. ผลิตภัณฑ์/การปฏิบัติของกลุ่มสอดคล้องกับหลักความปลอดภัยอาหารและมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม	4.69	15.64
24. กลุ่มมีแนวทางสร้างมูลค่าเชิงวัฒนธรรม/ท่องเที่ยวเชิงเกษตร (เพิ่มมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ)	4.76	15.88
25. การดำเนินงานของกลุ่มมีศักยภาพขยายสู่ตลาดที่ยั่งยืน (เช่น ตลาดที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น)	4.76	15.88
ค่าเฉลี่ย	4.75	94.97
ค่าเฉลี่ยรวม	4.46	89.16

จากตารางที่ 1 พบว่าโดยภาพรวมทุกมิติอยู่ในระดับ “สูงมาก” โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.46 คิดเป็นร้อยละ 89.16 โดยด้านการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจ BCG และความยั่งยืนมีประสิทธิภาพสูงสุด ค่าเฉลี่ย 4.75 คิดเป็นร้อยละ 94.97 รองลงมาคือ ด้านการสนับสนุนจากเครือข่ายและภาคี ค่าเฉลี่ย 4.64 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 92.73 ด้านการผลิตและการแปรรูป ค่าเฉลี่ย 4.35 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 86.91 ด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ค่าเฉลี่ย 4.30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.96 และด้านการตลาดและการจัดจำหน่าย ค่าเฉลี่ย 4.24 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.80 ตามลำดับ โดยในทุก ๆ มิติ มีประสิทธิภาพในระดับ “สูงมาก”

สรุปผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่า ห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตมีความเข้มแข็งในทุกมิติ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนมีความเข้มแข็งและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ในระยะยาว โดยเฉพาะด้านเครือข่ายความร่วมมือและการขับเคลื่อนตามแนวทางเศรษฐกิจ BCG ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ควรรักษาและต่อยอด ส่วนด้านการบัญชีต้นทุน การพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ และกลยุทธ์การตลาด ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันในอนาคต

แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และผลการประเมินประสิทธิภาพ พบว่าห่วงโซ่คุณค่าของสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตสามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้ 3 มิติ หลักภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ดังนี้

1) มิติเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) จากผลการประเมินพบว่าการจัดการวัตถุดิบเมล็ดบักวีตมีความ สม่่าเสมอ ปลอดภัย ไม่ใช้สารเคมี แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการแปรรูป จึงควรส่งเสริมองค์ความรู้และเครื่องมือในการแปรรูปที่ เหมาะสม เพื่อพัฒนาตามมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์

2) มิติเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ควรพัฒนาด้านการจัดการของเสียจากกระบวนการผลิต เช่น นำกากบักวีตไปพัฒนาเป็นอาหารสัตว์หรือวัสดุชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่า รวมถึงส่งเสริมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อย สลายหรือใช้ซ้ำได้

3) มิติเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ควรปรับปรุงกระบวนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การใช้พลังงานสะอาด พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่กับการเป็นผลิตภัณฑ์คาร์บอนต่ำ เพื่อสร้างความแตกต่าง ทางการตลาด และสร้างระบบการติดตามผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งเป็นเกณฑ์สำคัญของแนวคิด เศรษฐกิจ BCG และพบว่ายังไม่ปรากฏในระบบปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปและนำมาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ตามวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่ากับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

จากการศึกษากระบวนการจัดการห่วงโซ่คุณค่า พบว่ามีการดำเนินงานครอบคลุมตั้งแต่การคัดเลือกเมล็ดบักวีต จนถึงการจัดจำหน่าย ซึ่ง สอดคล้องกับผลการสังเคราะห์งานวิจัยของ บุญญาพร ดวงสา และคณะ (2568) และ คงศักดิ์ ดุ้ยสืบ และกนกวรรณ เวชกามา (2566) ที่ระบุว่าความสำเร็จของห่วงโซ่คุณค่าสินค้าชุมชนขึ้นอยู่กับกระบวนการกิจกรรม ตั้งแต่ต้นน้ำ (วัตถุดิบ) กลางน้ำ (การผลิต) และปลายน้ำ (การตลาด) อย่างไรก็ตาม เมื่อวิพากษ์เทียบกับทฤษฎีห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ของ Porter (1985) ที่ระบุว่าการจัดการกิจกรรมหลัก โดยเฉพาะ "การปฏิบัติการ" ให้เกิดความแตกต่างจะ นำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน พบว่าวิสาหกิจชุมชนบ้านนาออกยังให้ความสำคัญกับกิจกรรมหลัก (Primary Activities) เป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าการยกระดับจากคูกักและขามาเป็น "สุราพื้นบ้าน" จะเป็นการสร้างกำไรส่วนเพิ่ม (Margin) อย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังคงมีจุดอ่อนในกิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) โดยเฉพาะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และโครงสร้างพื้นฐานธุรกิจ ซึ่งแตกต่างจากกรณีของ บ้านรักไทย จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) ที่มีการนำ นวัตกรรมเครื่องเก็บเกี่ยวมาใช้เพื่อลดช่องว่างในกิจกรรมสนับสนุน ส่งผลให้ห่วงโซ่คุณค่ามีความสมบูรณ์มากกว่า

2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในห่วงโซ่คุณค่า

ในส่วนของ "จุดแข็ง" ผลการวิจัยพบว่า "บักวีต" เป็นวัตถุดิบอัตลักษณ์ที่สร้างความแตกต่างได้ดี โดยผลการวิจัย เปรียบปริมาณที่สะท้อนค่าประสิทธิภาพในระดับสูง สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า กลุ่มไม่ ต้องกังวลเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ และมีเครือข่ายสนับสนุนที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ประเด็นนี้ แตกต่างจากข้อค้นพบของ นิรันดร์เกียรติ ลัวะคุณูปการ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เฉพาะถิ่นมักเผชิญอุปสรรคด้านวัตถุดิบที่จำกัดจนไม่ สามารถขยายสู่ระดับพาณิชย์ได้ แต่เมื่อพิจารณาในด้าน "โอกาส" พบว่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตสามารถยกระดับเป็น สินค้าวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้ ซึ่ง สอดคล้องกับข้อเสนอของ คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความ เหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2565) ที่ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญว่า สุราชุมชนต้องเป็น "สินค้าวัฒนธรรม" ที่มีความแตกต่างเชิงคุณค่า การพัฒนาเทคโนโลยีในห่วงโซ่คุณค่า โดยเฉพาะในขั้นตอนการแปรรูปควบคู่กับการยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของ

กระบวนการผลิต และการสื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน จะช่วยให้สุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างเชิงคุณค่า (value differentiation) มากกว่าการแข่งขันด้านราคาเพียงอย่างเดียว ในด้าน “จุดอ่อน” พบว่ากระบวนการผลิตสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตของวิสาหกิจชุมชนบ้านนาออกส่วนใหญ่ยังพึ่งพาแรงงานคนและกรรมวิธีแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรันดร์เกียรติ ลีวคุณูปการ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าลักษณะการทำงานแบบดั้งเดิมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมักเป็นข้อจำกัดในการขยายกำลังการผลิตเชิงพาณิชย์ สำหรับ “อุปสรรค” ในการดำเนินงาน พบว่าในตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีการแข่งขันสูงจากแบรนด์ใหญ่และสินค้านำเข้า ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรันดร์เกียรติ ลีวคุณูปการ (2565) ที่พบว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนมักถูกกดดันจากคู่แข่งที่มีความพร้อมด้านการตลาดมากกว่า หากสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตไม่สามารถสื่อสาร “ความแตกต่าง” หรือสร้าง “เรื่องเล่า” ได้ชัดเจนตามแนวทางของ บุญญาพร ดวงสา และคณะ (2568) ผู้บริโภคอาจมองว่าเป็นเพียงสุราขาวทั่วไป และเลือกซื้อสินค้า แบรนด์ใหญ่ที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่า

3. แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG

ผลการประเมินประสิทธิภาพในมิติการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจ BCG และความยั่งยืนพบค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเมื่อเทียบกับมิติอื่น โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนและการจัดการหมุนเวียนทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของ BCG Model โดยสำนักงานนโยบายวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (2564) ที่มุ่งสร้างการเติบโตอย่างก้าวกระโดดและยั่งยืน เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับห่วงโซ่คุณค่าของ Porter (1985) พบว่าแนวคิด BCG มีบทบาทสำคัญในการเสริมประสิทธิภาพดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) การใช้เมล็ดบักวีตที่เป็นทรัพยากรเฉพาะถิ่นช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในกิจกรรมหลัก (Inbound Logistics) ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญญาพร ดวงสา และคณะ (2568) และ คงศักดิ์ ตั๊ยสับ และกนกวรรณ เวชามา (2566) ที่ระบุว่าการคัดสรรวัตถุดิบอัตลักษณ์และการบริหารจัดการภายใต้ระบบนิเวศชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

2. ด้านเศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว (Circular and Green Economy) การจัดการทรัพยากรหมุนเวียนเพื่อลดต้นทุนและยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยในกระบวนการผลิต สอดคล้องอย่างยิ่งกับผลการศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) ที่พิสูจน์ให้เห็นว่าการจัดการวัตถุดิบเหลือทิ้ง (Zero Waste) ไม่เพียงแต่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าสูงขึ้น

3. ด้านกิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากภาครัฐมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประเด็นนี้ช่วยลดจุดอ่อนด้านเทคโนโลยีตามแนวคิด SWOT Analysis ของ Humphrey (2005) และ สอดรับกับข้อเสนอแนะของ คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา (2565) ที่เน้นย้ำว่าการสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการยกระดับมาตรฐานการผลิตเป็นปัจจัยชี้ขาดที่จะช่วยให้ผู้ผลิตรายย่อยสามารถแข่งขันในตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้

นอกจากนี้ การใช้โอกาสจากการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาลดผลกระทบจากอุปสรรคการแข่งขัน มีความสอดคล้องกับกลยุทธ์ "การทำโรงเหล้าให้เป็นเรื่องเล่า" ของ บุญญาพร และคณะ (2568) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนสุราพื้นบ้านให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้บริโภค ส่งผลให้ห่วงโซ่คุณค่าปลายน้ำมีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์เพียงอย่างเดียว

การอภิปรายข้างต้นชี้ให้เห็นว่า แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบักวีตบ้านนาออกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG มีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับสากลที่เน้น นวัตกรรมช่วยลดขยะ (Circular) และอัตลักษณ์ช่วยสร้างมูลค่า (Bio & Green) โดยมีประเด็นเรื่องมาตรฐานความปลอดภัยและความมั่นคงของวัตถุดิบ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่วิสาหกิจชุมชนต้องเร่งจัดการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามทฤษฎีการสร้างรายได้เปรียบเทียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาพบแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุราพื้นบ้านจากเมล็ดบัวตอง ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า แม้วัตถุดิบเมล็ดบัวตองจะมีความพร้อมและเพียงพอ แต่ในส่วนของกิจกรรมสนับสนุน โดยเฉพาะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐาน พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการธุรกิจ การบันทึกบัญชีต้นทุน และเทคนิคเฉพาะทางในการผลิต ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ควรจัดทำ "คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOP)" ที่ครอบคลุมตั้งแต่การคัดเลือกคุณภาพเมล็ดบัวตองก่อนการกลั่น ไปจนถึงขั้นตอนการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เรียบง่าย เพื่อให้สมาชิกผู้สูงอายุสามารถเข้าใจและปฏิบัติงานแทนกันได้ รวมถึงการแสวงหาความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อจัดฝึกอบรมทักษะการบริหารธุรกิจเบื้องต้นอย่างต่อเนื่อง

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า จุดอ่อนสำคัญคือการขาดเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ (Branding and Packaging) รวมถึงการขาดกลยุทธ์การตลาดเชิงรุกเพื่อแข่งขันกับผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีราคาสินค้าต่ำกว่า ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ควร "พัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ (Brand Identity)" โดยเน้นการสร้างเรื่องราว (Storytelling) ที่เชื่อมโยงความหมายของเมล็ดบัวตองในพื้นที่บ้านนาออกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับจากสินค้าทั่วไปให้เป็น "สินค้าวัฒนธรรม" และควรปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้มีความพรีเมียม สื่อถึงความปลอดภัยและมาตรฐานโรงกลั่น เพื่อเจาะตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ที่มีกำลังซื้อสูงและไม่เน้นการแข่งขันด้านราคา

3. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในมิติเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมในระบบปัจจุบัน โดยเฉพาะการจัดการของเสียและการใช้พลังงานสะอาด ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรบ้านนาออก ควร "พัฒนาระบบการจัดการของเสียเหลือศูนย์ (Zero Waste Management)" โดยนำกากบัวตองที่เหลือจากการกลั่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้ เช่น อาหารสัตว์หรือปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดค่ากำจัดขยะและสร้างรายได้เสริม นอกจากนี้ควรประสานงานกับหน่วยงานพลังงานในพื้นที่เพื่อศึกษาการนำ "พลังงานแสงอาทิตย์" มาใช้ในกระบวนการผลิตหรือการอบแห้งเมล็ด เพื่อสร้างจุดขายความเป็น "ผลิตภัณฑ์คาร์บอนต่ำ" ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพห่วงโซ่คุณค่าสุรายังยืนยงตามมาตรฐาน BCG

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงลึกด้านการบริหารจัดการภายในของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะด้านการบัญชีต้นทุน การควบคุมต้นทุน และการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรทำการวิจัยและพัฒนาเชิงนวัตกรรมเพื่อยกระดับสู่อุตสาหกรรมอาหารฟังก์ชัน (Functional Food) หรือผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงอื่น เนื่องจากบัวตองเป็นธัญพืชเทียมนที่ปราศจากกลูเตน (Gluten-Free) และมีองค์ประกอบของแป้งในปริมาณสูง และมีกลิ่นหอมเฉพาะตัวที่ช่วยเพิ่มเอกลักษณ์ทางสัมผัส (Sensory Characteristics)

3. ควรศึกษากลยุทธ์การตลาดและการสื่อสารที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจ BCG เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market)

4. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่การวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับสุราพื้นบ้านจากวัตถุดิบอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง หรือพื้นที่ที่มีการดำเนินงาน BCG ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ได้ข้อสรุปและเป็นต้นแบบสำหรับวิสาหกิจชุมชนอื่นได้

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

- กรมสรรพสามิต. (2560). ประกาศกรมสรรพสามิต เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการแจ้งราคาขายปลีกแนะนำและราคาค่าบริการ พ.ศ. 2560. *ราชกิจจานุเบกษา*, 135(ตอนพิเศษ 119ง).
- คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา. (2565). *รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดแพร่*. สำนักงานกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- คงศักดิ์ ดุ้ยสืบ และกนกวรรณ เวชกามา. (2566). การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่ากาแฟของเกษตรกรรายย่อยในภาคเหนือตอนบน: กรณีศึกษา บ้านป่าเหมี้ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 11(2), 150–166.
- จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล, ขนิษฐา ไชยแก้ว, คงเดช พะสีนาม, จิรจิต อินทร, ผกาวิที กุจน์จันทร์ และพัสกร ลิวศิษฐ์พัฒนา. (2565). การศึกษาห่วงโซ่คุณค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารเกษตรศาสตร์และเทคโนโลยี*, 3(3), 15–27.
- นิรันดร์เกียรติ ลิวคุณูปการ. (2565). การจัดการห่วงโซ่คุณค่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 17(1), 136–146.
- บุญญาพร ดวงสา, พงษ์นรินทร์ ปิตจัตรัส, พรทิพย์ รอดพัน, พิมพ์นิภา รัตนจันทร์, พรสวรรค์ สิงห์ยาม, ฐิตมนต์ ธนคติเอื้อ อังกูร, ปิยะมาภรณ์ เทียมจิตร และณัฏชา ลิ้มศิริสุวรรณ. (2568). ห่วงโซ่คุณค่าและการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากข้าว: กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุราสักทอง จังหวัดแพร่. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(1), 17–35.
- วรรณฯ ยงพิ ศาลภพ. (2565). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรมปี 2565-2567: อุตสาหกรรมเครื่องดื่ม*. <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/food-beverage/beverage/io/io-beverage-2022>
- สำนักงานนโยบายวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2564). *BCG economy model: Thailand's economic model for inclusive and sustainable growth*. สำนักงานนโยบายวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Humphrey, A. S. (2005). SWOT analysis for management consulting. *SRI Alumni Newsletter*, 1.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.